

BUKOVINIAN STATE
MEDICAL UNIVERSITY

БУКОВИНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ
МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ȘTEFAN CEL MARE
UNIVERSITY
OF SUCEAVA

СУЧАВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМ. ШТЕФАНА ЧЕЛ МАРЕ

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ СУСПІЛЬНИХ НАУК ТА ІСТОРІЇ МЕДИЦИНИ

AKTUALINI PYTANNIA SUSPILINIH
NAUK TA ISTORII MEDITSINI
(APSNIM)

CURRENT ISSUES OF SOCIAL
STUDIES AND HISTORY OF
MEDICINE

АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ
ОБЩЕСТВЕННЫХ НАУК
И ИСТОРИИ МЕДИЦИНЫ

ENJEUX ACTUELS DES SCIENCES
SOCIALES ET DE L'HISTOIRE DE
LA MEDECINE

Спільний українсько-румунський науковий журнал
Joint Ukrainian-Romanian scientific journal

2021, 3 (31)

*Журнал засновано в 2013 р.
Перереєстровано 27.07.2015 р. у Міністерстві
юстиції України (Свід. № 21495-11295ПП – Сер. КВ)*

*Journal started publishing in 2013 year.
Re-registered in the Ministry of Justice of Ukraine
27.07.2015 p (Cert.of registr. № 21495-11295ПП – Ser. KB)*

*Журнал включено до Категорії "Б" Переліку
наукових фахових видань України з історичних
та філологічних наук (Наказ МОН України № 409
від 17.03.2020р.).*

*Journal is on the List of Scientific Professional publication
of the Ministry of Education and Science of Ukraine
Category «B», entitled to publish main results of
dissertations in different fields of Historical sciences and
Philological sciences (order № 409 of 17.03.2020)*

Honorary editor: Dr. of Medicine, Prof. **Taras Boychuk** (Bukovinian State Medical University)

Editors-in-Chief: Dr. of History, Prof. **Antoniuy Moysey** (Bukovinian State Medical University)
Dr. of History, Prof. **Stefan Purici** (Ștefan cel Mare University of Suceava)

Executive Editors: Ph.D., Assoc. Prof. **Antonina Anistratenko**, responsible for the electronic version of the journal
Ph.D., Assoc. Prof. **Yulia Rusnak** (Bukovinian State Medical University)
Ph.D., Assoc. Prof. **Marta Maksymyuk** (Bukovinian State Medical University)
Ph.D., Lecturer **Tetyana Nykyforuk** (Bukovinian State Medical University)
Ph.D., Lecturer **Harieta Mareci Sabol** (Ștefan cel Mare University of Suceava)

Editors Assistants: Ph.D., Associate Prof. **Inha Tymofijchuk** (Bukovinian State Medical University)
Ph.D., Lecturer **Vasile M. Demciuc** (Ștefan cel Mare University of Suceava)

Executive secretaries: Lecturer **Iryna Kaizer**, Lecturer **Lidia Vylka**, Lecturer **Uliana Kemin**
Responsible for the Bibliographic description of the references: **Svitlana Tulevska**

INDEXING: Index Copernicus – 73,78 (2016) | Infobase Index – 2,8 (2016) | MIAR – 2,8 (2016) | SRJIF – 3,98 (2017) | JICIndex – 0,110 (2017)

Journal was registered in the international scientometric and bibliographical database Index Copernicus, Directory of Open Access Journals (DOAJ), Ulrichs Web, Erih Plus, Scientific Indexing Services, Index of Turkish Education, Infobase Index, World Cat, DRJI, MIAR, Root indexing, has published in database: Google Scholar, SCIARY (World Wide Science Educational Library), Scientific periodicals of Ukraine, Central and Eastern European Online Library (Germany), e-library.

EDITORIAL BOARD:**SOCIAL SCIENCES**

History: Prof. **Onoriu Colăcel**, Dr. of History, Ștefan cel Mare University of Suceava (**Romania**); Assoc. Prof., **Serhiy Dobrshanskyi**, Ph. D., Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University (**Ukraine**); Assoc. Prof. **Gennadii Kazakevych**, Dr. of History, Taras Shevchenko Kyiv National University (**Ukraine**); Prof. **Michel Kerautret**, Dr. of History, Ecole des Hautes études en sciences sociales (Paris, **France**); Prof. **Zenon Kohut**, Dr. of History, Alberta University (Edmonton, **Canada**); Prof. **Anatoliy Kotsur**, Dr. of History, Taras Shevchenko Kyiv National University (**Ukraine**); Prof. **Oleksandr Kurochkin**, Dr. of History, M. Rylskiy Institute of Art, Folklore and Ethnology, Academy of Sciences (Kyiv, **Ukraine**); Chief Research Worker **Elisaveta Kvilincova**, Dr. of History, Institute of Art History, Ethnography and Folklore named after K. Krapiva of the National Academy of Sciences of Belarus (Minsk, **Republic of Belarus**); Prof. **Yuri Makar**, Dr. of History, Academician of the Ukrainian Academy of History, Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University (**Ukraine**); Senior Research Associate **Paul Meerts**, Dr. of History, Institute of International Relations Clingendael (The Hague, **Netherlands**); Prof. **Olimpia Mitrice**, Dr. of History, Ștefan cel Mare University of Suceava (**Romania**); Prof. **Gheorghe Onişoru**, Dr. of History, Ștefan cel Mare University of Suceava (**Romania**); Assoc. Prof. **Nataliya Petrova**, Ph. D., I. I. Mechnikov National University of Odesa (**Ukraine**); Assoc. Prof. **Florin Pintescu**, Dr. of History, Ștefan cel Mare University of Suceava (**Romania**); Acad. **Stepan Pavliuk**, Dr. of History, Director of the Institute of Ethnology, Academy of Sciences (**Ukraine**); Acad. **Anna Skrypnyk**, Dr. of History, Director of the Institute of Art Studies, Folklore and Ethnology, Academy of Sciences (Kyiv, **Ukraine**); Prof. **Andrzej Wawryniuk**, Dr. of History, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Cholmie (**Poland**);

Philologie: Prof. **Bertrand Badiou**, Dr. of Philology, Ecole normale supérieure (Paris, **France**); Prof. **Piotr Borek**, Dr. of Philology, Head of the Polish Philology Institute Krakiv Pedagogical University (**Poland**); Assoc. Prof. **Carmen Dărăbuș**, Dr. of Philology, Kliment Ohridski University of Sofia (**Bulgaria**); Prof. **Mircea A. Diaconu**, Dr. of Philology, Ștefan cel Mare University of Suceava (**Romania**); Assoc. Prof. **Evelina-Mezalina Graur**, Dr. of Philology, Ștefan cel Mare University of Suceava (**Romania**); Prof. **Adam Falowski**, Dr. of Philology, Head of the East Slavic Philology Institute Jagiellonian University (**Poland**); Prof. **Roma Franko**, Dr. Of Philology, University of Saskatchewan (**Canada**); Assoc. Prof. **Anastasiya Lepetiukha**, Kharkiv national pedagogical university named after H. Skovoroda (**Ukraine**); Assoc. Prof. **Simona-Aida Manolache**, Dr. of Philology, Ștefan cel Mare University of Suceava (**Romania**); Chief Research Worker **Anna-Maria Sorescu-Marinkovich**, Dr. of Philology, Balkan Institute at Serbian Academy of Sciences and Art (Belgrad, **Serbia**); Prof. **Hanna Martynova**, Dr. of Philology, Bohdan Chmelnytskyi Cherkasy National University (**Ukraine**); Prof. **Ovidiu Morar**, Dr. of Philology, Ștefan cel Mare University of Suceava (**Romania**); Prof. **Mihaela Violeta Munteanu**, Dr. of Philology, Technical University of Cluj-Napoca (**Romania**); Prof. **Rodica-Măriora Nagy**, Dr. of Filology, Ștefan cel Mare University of Suceava (**Romania**); Prof. **Felix-Narcis Nikolau**, Dr. Of Philology, Lunds universitet (**Sweden**); Prof. **Antoaneta Olteanu**, Dr. of Philology, Bucharest University (**Romania**); Assoc. Prof. **Oleksandr Rak**, Ph. D. of Philology, Bukovinian State Medical University (**Ukraine**); Prof. **Nataliya Rusnak**, Dr. of Philology, Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University (**Ukraine**); Dr. of Filology, Prof. **Svitlana Shabat-Savka**, Ph. D. of Philology, Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University (**Ukraine**);

Philosophy: Prof. **Sorin Tudor Maxim**, Dr. of Philosophy, Ștefan cel Mare University of Suceava (**Romania**); Prof. **Diego Sanchez Mecka**, Dr. of Philosophy, National University of Distance Education (Madrid, **Spain**); Assoc. Prof. **George Neamtu**, Dr. of Philosophy, Ștefan cel Mare University of Suceava (**Romania**); Assoc. Prof. **Bogdan Popoveniuc**, Dr. of Philosophy, Ștefan cel Mare University of Suceava (**Romania**); Assoc. Prof. **Nina Zoriy**, Ph. D. of Philosophy, Bukovinian State Medical University (**Ukraine**).

HISTORY OF MEDICINE:

Assoc. Prof. **Carmen Cornelia Bălan**, Dr. of Psychology, Ștefan cel Mare University of Suceava (**Romania**); Dr. med. Dipl.-Psych, MBA, **Gerhardt Dammann**, Chief of Psychiatrische Klinik Münsterlingen and the psychiatric services Thurgau (**Switzerland**); Prof. **Alexander Fediv**, Dr. of Medicine, Bukovinian State Medical University (**Ukraine**); Prof. **Oleksandr Ivashiuk**, Dr. of Medicine, Bukovinian State Medical University (**Ukraine**); Prof. **Alfred Prits**, Dr. of Psychology, President of World Psychology Union Head of Psychotherapy and Psychoanalysis Institute in Vienna (**Austria**); Assoc. Prof. **Nadia Laura Serdenciu**, Dr. of Educational Sciences, Ștefan cel Mare University of Suceava (**Romania**); Prof. **Viktor Tashchuk**, Dr. of Medicine, Bukovinian State Medical University (**Ukraine**); Prof. **Dmytro Tyntyuk**, Dr. of Medicine, Chisinau State University of Medicine and Pharmacy N. Testemitsanu (**R. Moldova**); Prof. **Bohdan Vasylevskiy**, Dr. of Medicine, Chief of Psychosomatik Institute (Warsaw, **Poland**); Prof. **Vasyl Cheban**, Dr. of Medicine, Bukovinian State Medical University (**Ukraine**).

Актуальні питання суспільних наук та історії медицини. Спільний українсько-румунський науковий журнал. Серія "Філологічні науки" || Current issues of Social studies and History of Medicine. Joint Ukrainian-Romanian scientific journal. Series "Philological sciences" / Редколегія: А. Мойсей, Ш. Пуріч. Чернівці–Сучава: БДМУ. 2021. № 3 (31). 93 с.

ISSN: 2311-9896; EISSN 2411-6181

The actual problems of world history, history of Ukraine, history of religion, ethnogenesis and traditional culture of peoples, archeology, philosophy, linguistics, literature and history of medicine are investigated in the journal. The journal is the international edition according to the sphere of extension and geography of the authors.

ББК 60я53+5г.я43

The journal is published in paper and electronic version with the resolution of the academic council of Higher State Educational Establishment of Ukraine "Bukovinian State Medical University" (Decision № 1 . Date: 26.08.2021).

The authors are responsible for the selection, accuracy of given information, citations, proper names, geographical names and other data.

Publishing: 2-4 issues a year. Languages: Ukrainian, Russian, English, French.

Address: Ukraine, 58000, Chernivtsi, Heroiv Maidanu str., 3, Department of Social Sciences and Ukrainian Studies.
Tel.: (0372) 520871. **E-mail:** snim@bsmu.edu.ua; society@bsmu.edu.ua

The electronic version of the journal is available on the Web sites: <http://apsnim.bsmu.edu.ua>; <http://doaj.org> (DOAJ); <http://www.irbis-nbuv.gov.ua> (National V. Vernadskij library web-site); <http://e-apsnim.bsmu.edu.ua> (OJS); <https://journals.indexcopernicus.com/representative/issue/list> (Copernicus ICI).

**ДIAЛЕКТНІ ОСОБЛИВОСТІ ЩОДЕННИКА-ХРОНІКИ
“ВІЙНА” І. БАЖАНСЬКОГО****Антоній МОЙСЕЙ, Юлія РУСНАК,**Буковинський державний медичний університет,
antoniimoisei@bsmu.edu.ua, yuliya.ru@gmail.com**DIALECTICAL FEATURES OF I. BAZHANSKY'S
DIARY-CHRONICLE “WAR”****Antoni MOYSEY, Yulia RUSNAK,**Bukovinian State Medical University,
Researcher ID: S-8544-2016; ORCID 0000-0001-9941-4411

Антоній Моисей, Юлія Руснак. Діалектні особливості щоденника-хроніки “Война” І. Бажанського. Актуальність наукового дослідження обумовлена необхідністю аналізу діалектних особливостей щоденника-хроніки буковинського педагога і письменника І. Бажанського “Война”. **Цель научной работы** – проаналізувати фонетичні, лексичні, словообразовательні, морфологічні та синтаксичні діалектизми щоденника-хроніки І. Бажанського “Война”. **Новизна статті** в тому, що вперше в українському мовознавстві досліджені діалектні явища щоденника-хроніки “Война” І. Бажанського. **Методи дослідження.** В якості основних використані загальнонаукові методи індукції та дедукції, лінгвістичні – описателів, структурних. **Висновки.** Фонетичні та морфологічні діалектизми, зафіксовані в цьому художньому тексті, відображають основні фонетико-грамматичні закономірності буковинських мов. Словообразовательні діалектизми, зареєстровані в щоденнику-хроніці, в сучасних буковинських мовах застаріли.

Ключові слова: щоденник-хроніка, Іван Бажанський, фонетичні діалектизми, лексичні діалектизми, словообразовательні діалектизми, морфологічні діалектизми, синтаксичні діалектизми, лінгвістичні особливості.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Твір буковинського письменника і педагога І. Бажанського “Війна” за жанровою характеристикою визнано як щоденник-хроніку. У тексті відтворено події Першої світової війни на теренах Буковини. Праця складається із 440 щоденних записів, розташованих у хронологічному порядку за роками (час у творі лінійний, незворотний).

Перша світова війна – глобальний збройний конфлікт, що відбувався передовсім в Європі з 28 липня 1914 року до 11 листопада 1918 року, в якому брало участь 38 держав із населенням 1,5 млрд мешканців. Під час Першої світової війни загинуло понад десять мільйонів солдатів і цивільних мешканців. Конфлікт мав вирішальний вплив на історію ХХ ст.

Іван Бажанський – освічена людина, у щоденникових записах вражає не лише точність та детальність у змальованні подій, але й глибина роздумів, осмислення дійсності. “Широку освітянську роботу талановитий педагог поєднував з плідною громадською і літературною працею. У буковинській періодиці з'являються його вірші, оповідання, публіцистичні статті, в яких порушувалися гострі соціальні та морально-етичні проблеми того часу”¹.

Автор – носій буковинського діалекту, його

мовлення відображає основні фонетико-граматичні та лексичні особливості буковинських говірок. “Діалект – різновид національної мови, в якому у первісному вигляді зберегла чистота народних джерел, сяюча глибина народної мудрості, невичерпний досвід та оптимізм поколінь”². Мова творів І. Бажанського цінна тим, що дає змогу робити висновки щодо особливостей української мови початку ХХ ст. на території Буковини.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Педагогічні, літературні та мовознавчі аспекти творчої спадщини І. Бажанського аналізували М. Гнеп, В. Джуран, В. Заповольський, О. Іваницький³, І. Кщул, С. Масловська, В. Михайловський, О. Огуй⁴, О. Павлюк, Ф. Погребенник, О. Романець, І. Руснак, І. Червінська, В. Черкач, Л. Щербанюк.

Актуальність наукової розвідки зумовлена потребою аналізу діалектних особливостей щоденника-хроніки буковинського педагога та письменника І. Бажанського “Війна”. Дослідження мовних особливостей щоденника-хроніки потребує комплексного аналізу для здійснення ефективного комунікативного впливу на читача.

Мета наукової роботи – проаналізувати фонетичні, лексичні, словотвірні, морфологічні та синтаксичні діалектизми щоденника-хроніки І. Бажанського “Війна”.

¹ Pysmennyky Bukovyny druhoi polovyny XIX – pershoi polovyny XX stolittia: Khrestomatiia [Writers of Bukovina of the second half of the XIX – first half of the XX century: Anthology], uporiad. B.I. Melnychuk, M.I. Iuriichuk, Chernivtsi: Prut, 2001, P. 311 [in Ukrainian].

² Huivaniuk N., Rusnak N., Rusnak Yu. Leksyka rodynnykh obriadiv u bukovynskykh hovirkakh: monohrafiia [Vocabulary of family rituals in Bukovinian dialects: monograph], Chernivtsi: Chernivetskyi natsionalnyi universytet, 2015, P. 8 [in Ukrainian].

³ Ivanytskyi O. “Posmertna zghadka pro I. Bazhanskoho” [Posthumous mention of I. Bazhansky], *Chas* [Time], 1933, 2 chervnia [in Ukrainian].

⁴ Ohui O. “Neopublikovani shchodennyky Ivana Bazhanskoho yak nove dzherelo do istorii ta movy Bukovyny” [Unpublished diaries of Ivan Bazhansky as a new source for the history and language of Bukovina], *Slovianski obrii* [Slavic horizons], Vyp. I, K.: NAN Ukrainy, 2006, P. 353–357 [in Ukrainian].

Методи дослідження. Як основні використано загальнонаукові методи індукції та дедукції, лінгвістичні – описовий, структурний. За допомогою описового методу узагальнено спостереження над фактичним матеріалом, Структурний метод дав змогу інвентаризувати та систематизувати мовні явища.

Новизна наукової роботи полягає у тому, що вперше в українському мовознавстві досліджено діалектні явища щоденника-хроніки "Війна" І. Бажанського.

Виклад основного матеріалу. У щоденнику-хроніці І. Бажанського "Війна" передовсім привертають увагу діалектні одиниці. Як відомо, "підґрунтям літературної мови є діалектна"⁵.

Термін *діалектизм* в українському мовознавстві не має однозначної інтерпретації. Ми притримуємося визначення діалектизму П.Ю. Гриценка. "Діалектизм – позанормативний елемент літературної мови, що має виражену діалектну віднесеність. Діалектизми віддзеркалюють процес адаптації літературною мовою територіально здиференційованих елементів діалектної мови чи регіональних варіантів літературної мови. Основними шляхами проникнення діалектизмів у літературну мову є мова художньої літератури, публіцистики, наукової літератури, усне мовлення, лексикографічні праці"⁶.

Класифікація діалектизмів ґрунтується на рівнях мовної системи. Виділяють фонетичні, словотвірні, лексичні, морфологічні та синтаксичні діалектизми.

Фонетичні діалектизми – слова, що відрізняються від літературної мови звуковим складом⁷. Фонетичні діалектизми, зафіксовані у щоденнику-хроніці "Війна" І. Бажанського, відображають основні фонетичні закономірності буковинських говірок:

- звук *a* реалізується звуком *e*: *нещастє, зелізнй*;
- звук *u* реалізується звуком *e*: *оден, учетьлька, грєміт, трєвати*;
- етимологічний звук *i* на початку слова реалізується голосним *u*: *инчий, иней*;
- звук *o* реалізується звуком *e*: *сєгодня, єго*;
- звук *y* реалізується звуком *o*: *опир, Ромунія*;
- сполука *vi* реалізується *vl*: *дєревляний, муравлі*;
- відсутні сполуки *губний+й*: *повязаний, пятниця* (відсутність апострофа в написанні слів);
- відсутні африкати на початку слова: *зеркало*;
- дорсально-палатальні передньоязикові *с,з*: *шклянка, желізниця*;
- звук *s* реалізується звуком *ц* (цекання): *доці, звідци*;
- відсутні приставні звуки: *остра, улій, рабунок, порабувати*;
- м'який приголосний *л*: *кляса, капраль, телеграф, аероплян, патруля*;
- сполука *xv* реалізується звуком *ф*: *філя*;
- звук *ш* реалізується сполукою *чн*: *ручник*;
- напівсонорний *в*: *бровнинг, павза, гавбиця, Тавб*;
- тверді приголосні *р, л* в середині слова: *борба, тілько*.

Ймовірно, впливом російської мови (москвофільських тенденцій) або ж німецької мови можна пояснити фонетичний вияв слів: *тривога, салдат, сопєр, сїтуація, трївати, мїнута*.

Словотвірні діалектизми – слова, що відрізняються від літературної мови морфемним складом (всі словотвірні діалектизми, крім слова *зачати*, в сучасних буковинських говірках застарілі): *припадок – випадок; припадково – випадково; будучність – майбутнє; виховатися – ховатися; властитель – власник; ушкодити – пошкодити; падолист – листопад; зранити – поранити; грєміт – грїм; дорожня – дорожнєча; намагати – вимагати; опал – опалення; осередний – серединний; вповідати – розповідати; розказати – наказати; стрїл – пострїл; тичє – патиччя; відки – звідки; зачати – почати; надтихнути – утихнути*.

Лексичні діалектизми – слова, що побутують на певній території і відрізняються від літературної мови. З -поміж лексичних діалектизмів виокремлюють власне лексичні діалектизми і семантичні діалектизми. Власне лексичні діалектизми – слова, які мають відповідники в літературній мові: *альярм* (нім.) – *тривога*; *атєнтат* (нім.) – *замах* тощо. Семантичні діалектизми – слова, які на певній території на відміну від літературної мови функціонують з іншим значенням: *колія* (заст.) – *залізниця*; *дрїт* (заст.) – *телеграф*; *доглянути* (заст.) – *побачити*; *відпирати* – *відкидати військовою силою*; *казати* – *заборонити*; *опустити* (заст.) – *відступити*.

До діалектної лексики можна застосувати ті ж характеристики, що і до лексики літературної мови, наприклад, застарілі слова належать до пасивного складу. Діалектна лексика класифікується за походженням. Проте її традиційно розглядають за сферами використання, виокремлюючи лексико-тематичні або лексико-семантичні групи.

Лексичні діалектизми щоденника-хроніки "Війна" І. Бажанського аналізуємо за лексико-тематичними групами (далі ЛТГ), виокремлюючи передовсім ЛТГ військової справи (текст присвячений темі Першої світової війни), ЛТГ економічної сфери, абстрактні назви, номінації особи, назви одягу, номінації людей тощо. До кожної групи входять питомі українські слова і запозичені назви (в дужках подано джерело запозичення), входять слова активного та пасивного складу, останні мають позначку *заст.*

Абстрактні поняття: *альярм* (нім.) – *тривога*; *атєнтат* (нім., заст.) – *замах*; *грїзота* – *клопіт, душевний неспокій*; *кериня* – *бруд, сміття*; *наюдження* – *підбурення*; *секатора* – *урїзування в правах, переслідування, утиск*; *злїдні, становисько* (заст.) – *відношення*; *фєстони* (нім., заст.) – *народні гуляння, забава*; *ціха* – *рїса*; *шварцєрство* (заст.) – *контрабанда*.

Суспільні поняття: *конскріпція* (лат., заст.) – *перепис населення*; *датки* – *внески*; *клака* – *безоплатна групова сільська допомога*.

Природні об'єкти: *фоса* – *канава*; *гостинєць* – *моцєна дорога*; *дуча* – *яма*; *шанєць* (нім.) – *окїп, яма*; *шутєр* (нім.) – *гравїї, дрібнє каміння*.

⁵ Pitsyk O.V., Kovach V.V., Rusnak N.O., Rusnak Yu.M. Dialektolohichno-folklorni materialy hovirky s. Yuzhynets Kitsmanskohe raionu Chernivetskoj oblasti: nauk.-popul. vyd. [Dialectological and folklore materials of the Yuzhynets dialect of the Kitsmansk district of the Chernivtsi region: popular science publication], Chernivtsi: Chernivets. nats. un-t, 2019, P. 6 [in Ukrainian].

⁶ Ukrainska mova: entsyklopediia [Ukrainian language: encyclopedia], redkol. V.M. Rusanivskyi, O.O. Taranenko, M.P. Ziabliuk ta in. [vyd. druhe, vypravlene i dopovnene], K.: Vyd-vo "Ukrainska entsyklopediia" im. M.P. Bazhana, 2004, P. 146 [in Ukrainian].

⁷ Pitsyk O.V., Kovach V.V., Rusnak N.O., Rusnak Yu.M. Dialektolohichno-folklorni materialy hovirky s. Yuzhynets..., P. 9.

Господарські приміщення: пивниця – підвал; шопа (нім.) – підсобне приміщення.

Громадські споруди/ установи: колія (заст.) – залізниця; дріт (заст.) – телеграф; колійовий міст – залізничний міст; магазин (нім., заст.) – склад; склеп (пол.) – магазин; уряд податковий – фінансове управління; уряд (заст.) – органи управління.

Конкретні предмети: бриналь (нім., заст.) – довгий товстий цвях; ерзац – замітник (слово увійшло до літературної мови); коц (пол.) – ковдра; крігель (нім., заст.) – кружка, кухоль; оштинки (заст.) – пенюк, тріски, скибки; рурка (нім.) – трубка; слуп – стовп; стриха – дах; тріколог (рум.) – румунський триколірний прапор; фана (нім., заст.) – прапор; фіра – віз; форшпан (нім., заст.) – упряжа; шульок – качан; фотель (нім.) – стілець. До останнього слова І. Бажанський подає відповідник з діалектного мовлення, пор.: *Водопровід і електр. освітлення знищені; дивно, що ще було пару крісел (фотелів), зеркало і шафа цілі*⁸.

Назви дій: кивати – чіпати; вифасувати (нім.) – отримати, розкладати; відпирати (заст.) – відкидати військовою силою; даскалувати (заст.) – служити дяком; творити, отворити – відкрити; допняти (заст.) – досягти; наказати – заборонити; мельдувати (нім.) – заявляти, повідомляти; нарукувати (заст.) – направити до війська; лагодити – ремонтувати; узріти, увідіти – побачити; доглянути (заст.) – побачити; вдяти (заст.) – зробити; поброїтися (заст.) – показатися, здатися; подякувати (нім., заст.) – зректися престолу; показатися (заст.) – виявитися; пукати – стріляти з карабіна, стукати в двері; стопитися – розтаяти; цофатися (пол.) – відступати; звидіти (заст.) – побачити; шварцювати (заст.) – займатися контрабандою.

Назви тварин: когут – півень.

Назви осіб: газда (уг.) – господар; газдиня – господиня; ландштурміст (заст.) – ополченець; надучитель (заст.) – директор школи; двірник (заст.) – сільський виборний староста; дідич (заст.) – пан; дідичка (заст.) – пані;

жид (пол.) – єврей; народня (зб., заст.) – люди, народ; скленар (заст.) – власник магазину; швагро – брат дружини; швагрова – дружина (брата дружини).

Назви частин людського тіла: крижі – попереки.

Назви продуктів харчування: віктуалія (нім., заст.) – продукти; набіл (заст.) – молочні продукти; грінка – краєць, скиба; підлий риже (заст.) – поганій якості рис; цитрина (нім., заст.) – лимон.

Назви одягу: горботка – спідниця з одного шматка темного домотканого полотна; тугля (заст.) – зимова домоткана бурка з капюшоном, капюшон, бушлат; аниуг (нім., заст.) – (нім., заст.) – підшова.

Поняття, пов'язані з економічною сферою: торговиця (заст.) – базар; марфа – тканина; гендель (ід. нім., заст.) – торгівля; тешефт (нім., заст.) – справа; господарка (заст.) – господарювання, економіка; крона (заст.) – основна грошова одиниця Австро-Угорщини; павшалі (нім., заст.) – надбавка, заробітна плата.

Назви одиниць вимірювання: латер (заст.) – міра об'єму (8 м.куб.); кланя (лабузу) – в'язка лабузу, кукурудзиння; сотнар (заст.) – центнер; сотик (заст.) –

1:100 обігової крони.

Військова термінологія: оберштаб (нім., заст.) – головний штаб; кампанія (нім., заст.) – рота; піонір (нім., заст.) – солдат інженерних частин, сапер; реггімент (нім., заст.) – полк; цуг (нім., заст.) – взвод; сальва (нім., заст.) – залп; кріс (заст.) – гвинтівка, карабін; гвер (нім., заст.) – гвинтівка, рушниця; гвер машиновий (заст.) – кулемет; канона (нім., заст.) – гармата; машиновий карабін (пол., заст.) – кулемет; трен (заст.) – військовий транспорт, обоз; муниція (нім., заст.) – боєприпаси; амуниції (нім.) – військово спорядження (слово увійшло до літературної мови); офензива – наступ; мустерунок (нім., заст.) – призовна комісія; асентирунок (заст.) – рекрутський набір; ляндиштурма (нім., заст.) – ополчення; бойовище (заст.) – театр військових дій; вицофати (заст.) – відступати; інвазія (нім., заст.) – вторгнення; дефензива (нім., заст.) – оборона, оборонний хід бойових дій; дефензивний (заст.) – оборонний; дефензиво (заст.) – в обороні; завишення зброї (заст.) – складання зброї; тавтман (нім., заст.) – капітан; гонвет (уг.) – охоронець Вітчизни, солдат; жовнір (заст.) – солдат; санітет (нім.) – санітар; фенріх (нім., заст.) – прапориць; фірер (нім., заст.) – командир взводу; декунк (нім., заст.) – укриття, траншея; становище (заст.) – укриття; твердиня (заст.) – фортеця.

Клас незмінних слів: виїмково (присл., заст.) – винятково; зимно (присл.) – холодно; млаво (присл.) – повільно; конче (присл.) – необхідно; поєдинче (присл., заст.) – окремо; провізорично (присл., заст.) – тимчасово; тано (присл.) – дешево; тогід (присл.) – торік; хосенно (присл., заст.) – вигідно; відай (част.) – мабуть; заяк (спол.) – поки; коби (спол.) – якби, коли б.

Морфологічні діалектизми – це морфологічні форми, відмінні від літературної мови. Спостерігаємо такі морфологічні особливості щоденника-хроніки “Війна” І. Бажанського, властиві буковинським говіркам:

- невідповідність закінчень (категорії роду) діалектної мови і літературної: *патрулю, шрапнелю*;

- дієприкметники з суфіксом *-ен-* (замість *-ян-*): *розстрілені*;

- активність безособових форм на *-но, -то*: *покладено*, напр., *Неприятеля відперто*. *Стрілянина трівала щось годину. В Залучу знов щось горить*⁹.

- закінчення *-е* у формі Н.в. множ. *люде, Болгаре, -ий* у Р.в. множ. *людий*;

- закінчення *-е* у іменниках с.р. II відміни: *нещасте*;

- прислівник *ночию* (замість *вночі*), ймовірно, під впливом московфільських тенденцій;

- індукція твердої групи відмінювання прикметників на м'яку: *третій, послідній*;

- закінчення *-і* у формі множ. іменників твердої групи відмінювання: *професорі, гусарі*;

- індукція (вплив) твердої групи на мішану в О.в. іменників I відміни: *Черемошом*;

- суфікс *-че* у формі вищого ступеня (проста форма) порівняння: *лучче, рідче, дороще*;

- відмінювання особового займенника: *єго, єму*;

- дієприкметникові форми активного стану теперішнього часу із суфіксами

- уч-, -юч-* (вплив московфілів): *переїжджаючий, уступаючий, переважаючі сили, зойк тисячий конаючих*,

⁸ Bazhanskyi I. Voina: Shchodennyk-khronika bukovynskoho pedahoha ta pysmennyka (Vashkivtsi 31.8.1914 – 29.11. 1917) [War: Diary-chronicle of Bukovinian teacher and writer (Vashkivtsi 31.8.1914 – 29.11. 1917)], upor. O. Ohui, Chernivtsi: Zelena Bukovyna, 2006, P. 62 [in Ukrainian]

⁹ Ibidem, P. 55.

горючі села, робучі руки;

- скорочена форма предикативного прислівника з модальним значенням *мож* (замість *можна*): *...не мож було якось зважитися, до того ще й залізницею не мож було їхати*¹⁰;

- форми давноминулого часу: *...неприятель при цюфанню назад на північ, поницив був на ріках мости*¹¹.

Синтаксичні діалектизми – словосполучення, речення, які відрізняються від літературної мови¹². Напр.:

*Три Москалі їхали візком до Карапчава до дідича Криштофовича; хотіли забрати від него його автомобіль, але не взяли, бо щось не функціонувала машина*¹³.

Вони в ці ями крилися перед ворожими кулями.

До полудня стріляли дуже густо (сальвами) лиш російські канони сюди і аж від тепер почалась битва на добре.

*На ніч заквартирувався до школи оден цуг (нім. взвод) цей патрулі з одним фенріхом (нім. прапорщик) і лікарем від худоби*¹⁴.

*За Сербію ніхто нічо й не споминає*¹⁵.

*Знов із заходу зближаються Болгаре до сербської кріпости Нішу, а на полудні перейшли вже далі цілу йову Сербію" і йдуть на місто Монастир. - За те (тому) Італійці вже більше тижня пруть цілою силою на наші позиції в Тиролю і коло Гориції але без успіху. На інших фронтах нічого важного. Греція не допомагає Сербії, однак не дуже противилась, що в Солуні висадили Англія і Франція часть своїх військ Сербії на поміч. Румунія все дуже непевна для нас. Росія обіцяла дати Бесарабію, скоро пристане на її бік. - Так само обіцяла Англія Греції острів Кипр, однак Греція не прийняла*¹⁶.

Висновки. Діалектні явища щоденника-хроніки "Війна" І. Бажанського репрезентовано фонетичними, словотвірними, лексичними, морфологічними та синтаксичними діалектизмами. Фонетичні та морфологічні діалектизми, зафіксовані в цьому художньому тексті, відображають основні фонетико-граматичні закономірності буковинських говірок. Словотвірні діалектизми, зареєстровані в щоденнику-хроніці, в сучасних буковинських говірках застаріли. З-поміж лексичних діалектизмів виокремлюємо власне лексичні і семантичні діалектизми. Лексичні діалектизми щоденника-хроніки "Війна" І. Бажанського класифіковано за лексико-тематичними групами: ЛТГ військової справи, ЛТГ економічної сфери використання, абстрактні назви, номінації особи, назви одягу, номінації людей тощо. До кожної групи входять питомі українські слова і запозичені назви. Синтаксичні особливості щоденника-хроніки "Війна" І. Бажанського властиві сучасним буковинським говіркам.

Antoniý Moysey, Yulia Rusnak. Dialectical features of I. Bazhansky's diary-chronicle "War". The article examines the linguistic features of the diary-chronicle "War" by I. Bazhansky, in particular the dialect vocabulary. The language of I. Bazhansky's works is valuable because it allows to draw conclusions about the peculiarities of the Ukrainian language of the early XX century on the territory of Bukovina. **The relevance of the** research is determined by the need of studying of dialectical features of the diary-chronicle "War" by Bukovinian teacher and writer Ivan Bazhanskyi. Exploring the linguistic features of the diary-chronicle requires a comprehensive analysis to make an effective

communicative influence on the reader. **The aim of scientific work** is to analyze phonetic, lexical, word-forming, morphological and syntactic dialectisms in the Ivan Bazhanskyi diary-chronicle "War". **The novelty** of research is conditioned by the fact that in the Ukrainian linguistics dialectal phenomena of the Ivan Bazhanskyi diary-chronicle "War" has been explored for the first time.

Research methods. In the article as the main general scientific methods of induction and deduction are used, as well as linguistic – descriptive and structural methods.

Conclusions. Phonetic and morphological dialectisms recorded in this literary text reflect the basic phonetic and grammatical patterns of Bukovinian dialects. Word-forming dialectisms in modern Bukovinian dialects are obsolete. Among the lexical dialectisms we distinguish the actual lexical and semantic dialectisms. Lexical dialectisms of the diary-chronicle "War" by I. Bazhansky are classified by lexical-thematic groups: LTG of military affairs, LTG of economic sphere of use, abstract names, nominations of a person, names of clothes, nominations of people, etc. Each group includes specific Ukrainian words and borrowed names.

Keywords: diary-chronicle, Ivan Bazhanskyi, phonetic dialectism, lexical dialectism, word-forming dialectism, morphological dialectism, syntactic dialectism, linguistic features.

Мойсей Антоній – доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри суспільних наук та українознавства Буковинського державного медичного університету, головний редактор українсько-румунського наукового журналу "Актуальні питання суспільних наук та історії медицини". Коло наукових інтересів: Історія України та української культури, традиційна культура населення Буковини, взаємовпливи в сфері традиційної культури українського та східнороманського населення Буковини, процеси етнокультурної ідентичності у прикордонних регіонах. Автор понад 220 наукових праць, у т. ч. 7-и монографій, 2 брошури.

Moysey Antoniý – Doctor of Historical Sciences, Professor, Head of the Department of Social Sciences and Ukrainian Studies of the Bukovinian State Medical University, editor of the Ukrainian-Romanian scientific journal *Current issues of social sciences and history of medicine*. Scientific interests are such as: history of Ukraine and Ukrainian culture, traditional culture of the population of Bukovina, mutual influence in the sphere of traditional culture of the Ukrainian and East-Romanian population of Bukovina, processes of ethnocultural identity in the border regions. The author of more than 220 scientific works, including 7 monographs, 2 brochures.

Руснак Юлія – кандидат філологічних наук, доцент кафедри суспільних наук та українознавства ВДНЗ України "Буковинський державний медичний університет". Після захисту кандидатської дисертації "Лексика родинних обрядів у буковинському діалекті" за спеціальністю 10.02.01. – українська мова продовжує дослідження у галузі діалектології, етнолінгвістики, викладання української мови як іноземної. Автор понад 60 наукових праць, співавтор 4 монографій, національного посібника з української мови як іноземної і навчально-методичного підручника з грифом МОЗ України.

Rusnak Yulia – PhD of Philology, Associate Professor of the Department of Social Sciences and Ukrainian Studies of Higher State Educational Establishment of Ukraine "Bukovinian State Medical University". After defending her dissertation "The vocabulary of family rituals in Bucovina dialect" in the specialty 10.02.01. - Ukrainian language keeps on researching in the field of dialectology, ethno-linguistics, teaching Ukrainian as a foreign language. Author of more than 60 scientific works, co-author of 4 monographs, national textbook of Ukrainian as a foreign language and textbook approved by Ministry of Health of Ukraine.

Received: 19.07.2021

Advance Access Published: September, 2021

© A. Moysey, Yu. Rusnak 2021

¹⁰ Ibidem, P. 62.

¹¹ Ibidem, P.62.

¹² Pitsyk O.V., Kovach V.V., Rusnak N.O., Rusnak Yu.M. Dialektolohichno-folklorni materialy hovirky s. Yuzhynets..., P. 9.

¹³ Bazhanskyi I. Viyna: Shchodennyk-khronika bukovynskoho pedahoha ta pismennyka..., P. 35.

¹⁴ Ibidem, P.44.

¹⁵ Ibidem, P. 59.

¹⁶ Ibidem, P. 71.